

Проф. др Милева ФИЛИПОВИЋ

НАУЧНА ЗАЈЕДНИЦА И/ИЛИ НАУЧНО ПОЉЕ УНИВЕРЗИТЕТА ЦРНЕ ГОРЕ*

Научно знање (и природних и друштвених наука) је у кризи. Наука се налази између „детерминистичког хаоса” и „хаотичног детерминизма” (Prigogine); Бурдје мисли да је она у опасности и зато постаје опасна (Bourdieu, 2002: 6), а Морен сматра да је највећи допринос знања XX вијека био знање о границама знања. Од Кунове *Структуре научних револуција* развој науке се не врши акумулацијом знања, већ промјеном принципа организације знања, од којих смо неке препознали у позитивистичкој парадигми. Ти принципи су у свакој дисциплини обезбјеђивали, за науку нужну, трансдисциплинарност, епистемолошки савез између природних и друштвених наука. Да ли је, као што то доказују Иља Пригожин и Изабел Стренцер у књизи наука *Између времена и вјечности* парадигма времена на путу да постане основа новог савеза природних и друштвених наука, темељ њихове нове трансдисциплинарности? Формирање и институционализација нове парадигме времена продубљује кризу детерминизма на којем се зидала легитимација науке. Плурализам друштвених времена доводи у епистемологији друштвених наука у питање основне појмовне и вриједносне репере *научног закона* у друштвеним наукама: и узрочност, и сталност и предвидљивост. Проблем нестабилности науке, несигурности знања, криза строгог детерминизма изазвали су и кризу легитимитета знања (Liotar, 1998: 131) и довели до епистемолошке дистанце између природних и друштвених наука, зато је, прије реформе Универзитета, потребна реформа знања о знању.

* Дискусија по позиву.

Инфраструктура знања: – *истина* – је из коријена промијењена, ослобођена своје емпиријске базе и дерегуларна; стварност спојена са конструкцијом и симулацијом (Knorr, 1998: 14). У случају друштвених наука стварност није спољашња и независна од знања, она је друштвена конструкција: друштвене чињенице су друштвено конструисане (нпр. друштвена конструкција и реконструкција црногорског националног идентитета), тако да су и друштвене науке, хтјеле то или не, саставни дио стварности којом се баве. Укратко: „Друштвена наука је, дакле, једна друштвена конструкција друштвене конструкције.” (Bourdieu, 2002: 172)

Два значајна аспекта научног живота универзитета су научна заједница и научно поље. Кунов појам научна заједница је у широкој употреби у епистемологији природних и друштвених наука. Као посебан начин означавања научног свијета, он се односи на групу чији су чланови уједињени циљем и заједничком научном културом. Научну заједницу чине научници који дијеле исту научну инфраструктуру знања, исте научне вриједности, норме (научни етос), појмовну концептуализацију. Познати аналитичар свијета француских универзитета Пјер Бурдје (Bourdieu, П. 1984) сматра да визији научне заједнице измиче темељ функционисања научног свијета као свијета конкуренције: научницима су заједничке ствари које их под одређеним условима уједињују (научна заједница) а под другим одвајају, дијеле, супротстављају (научно поље), (Bourdieu, 2002: 93). Зато појмом научног поља жели да укаже на посебну врсту друштвених услова производње научног знања. Научно поље је систем објективних друштвених односа између положаја који су стечени помоћу претходних борби у конкуренцији за монопол научног ауторитета. Постоје два принципа владавине или управљања у научном пољу: темпорални и интелектуални или научни. Темпорална моћ је управљање заједничким стварима, одбрана колективних интереса у пољу. Научни капитал је скуп особина које су производ знања и признања научника у научном пољу. Научна моћ је много постојанија од темпоралне универзитетске моћи која је више везана за положај него за њеног носиоца (Bourdieu, 1984:104). Научни капитал може бити акумулиран путевима који нијесу чисто научни. Утицај темпоралне моћи на научно поље као што су моћи министара и министарстава, ректора, декана или научних администрација везан је за националне институције и више је национални, док је научни капитал више интернационалан. Моћ ко-

ју научна администрација врши над научним пољима далеко је од тога да се управља према строго научним разматрањима, нарочито кад су у питању друштвене науке.

Које су карактеристике научног поља Универзитета Црне Горе као периферне научне заједнице? Транзиција науке пролази кроз политику и претпоставља промјену свих научних дисциплина које могу имати политичке ефекте те се може се без претјеривања рећи да је постоји надодређујући утицај политичког поља на услове производње научног знања универзитетског поља. Научне заједнице су углавном интернационалне, а ова наша је наглашено национална, не само због санкција и ратова већ и због конкурентских национализама који су почињали и храњени од научне и политичке елите. Укратко, наш Универзитет је периферна (јер позајмљујемо и преносимо научне информације репродукујући модел научног развика из научних центара) и углавном етноцентрична научна заједница.

У посљедњој деценији су промјене нормативне структуре Универзитета Црне Горе сваки пут доводиле до све већег приближавања политичком пољу и све већег утицаја тог поља на слободу и самосталност или аутономију Универзитета. То је довело до реструктурирације на Универзитету, на факултетима, као и до унутрашње реструктурирације свих дисциплина (друштвених наука, посебно националне историје, права, економије и у најновије вријеме лингвистике) и промјене њиховог хијерархијског положаја. То реструктурирање доводи до одлучујућег утицаја управљачке (или темпоралне) моћи у универзитетском пољу над научним ауторитетом. Још једна битна одредба, или посебност је што се углавном ради о реструктурисању постојећих програмских садржаја и увођењу нових, а да се уопште не стављају под лупу темељи знања, скривене структуре знања, тако да се код нас углавном говори о интердисциплинарности,¹ а не о трансдисциплинарности као заједничким темељима знања. Другим ријечима, проблеми основне инфраструктуре знања, који су заједнички природним и друштвеним наукама, и који се већ одавно преиспитују у постпозитивизму: несигурност знања, релативност научне истине, непредвидљивост, криза узрочности итд. (што је све угрозило стубове на којима се темељило научно знање),

¹ „Интердисциплинарност је данас обавезна, веома раширена ријеч, којој се приписује рјешење свих врста проблема у егзактним наукама (математици и природним наукама), хуманистичким наукама и осталим праксама” (Althusser, L. 1967:28)

само су окрзнули нашу научну заједницу, јер у њој, трансдисциплинарност природних и друштвених наука почива на позитивистичкој парадигми, односно на старој трансдисциплинарности. За разлику од интердисциплинарних тема, нема ни интереса, ни округлих столова, ни трибина о проблемском пољу трансдисциплинарности. А управо је потребна расправа о трансдисциплинарности јер интердисциплинарност, углавном, не дотиче темеље знања.

Универзитет ЦГ није периферно научно поље због малобројности, ни само због слабе интеракције у научне интернационалне и друге мреже, ни због ограниченог броја научних положаја (што показује велико учешће професора са стране и веома изнимно учествовање наших професора на страним универзитетима), ни малог броја научних часописа на страним језицима, већ и због снажног уплива политичког поља. Предоминација утицаја политичког поља и периферност научног поља чине да се у нашем универзитетском пољу редовно поштује закон ждановизма „...по којем, они који су највише лишени специфичног (научног МФ) капитала, тј. најмање истакнути према чисто научним критеријима, настоје да се позивају на спољашње моћи, да се учврсте и евентуално тријумфују у њиховим научним борбама...” (Bourdieu, 2002: 116). Односно, уколико научник у одређеном дисциплинарном пољу може мање себе да истакне по критеријима научности, утолико је више везан за друга поља, политичко или економско. То има перверзне последице и унутар научног поља и споља. Унутар поља од њихове моћи зависи: учешће на научним скуповима у земљи и иностранству, промоција, чији је циљ претварање научног у економски капитал, штампање књига, објављивање у часописима, научни престиж, циркулација услуга (препоруча у нечију корист, менторство за тезе), која рижетко добија видљиви облик. Проблем на плану изван поља је, што без обзира на дисциплинарну припадност ови научници-функционери се јављају као компетентни стручњаци, иако то нијесу јер им њихов научни хабитус на даје легитимитет за све врсте знања. Као носиоци спонтане науке ови научници прикривају рез између научног и обичног говора. Толико су моћни – и *унутар* универзитетског поља (да рецимо декан факултета који је у звању ванредног професора, „укида”, односно брише разлику између научног звања редовног и ванредног професора и ознаке које изражавају ту научну хијерархију.) – и *изван* поља, имају научну моћ, да часком прогласе обично знање (знање НГО) за научно.

Степен аутономије универзитетског поља произилази из унутрашњих и спољашњих услова за ту аутономију, прије свега у односу на политичко поље, економско и религијско. Постоји и однос зависности под привидом независности које универзитетско поље одржава са спољним захтјевима и које располаже само са лажном аутономијом. (Бурдје, 1975: 110). Међутим, код нас се утицај политичког на научно поље не покушава прикрити, нити се истиче његова независност, већ укључивање у дневнополитичке праксе политичког поља.

Овај кратак осврт на научну заједницу и научно поље Универзитета Црне Горе покушао је да укаже на неке карактеристике његове инфраструктуре знања (у научној заједници) и структура симболичких моћи (у научном пољу) због којих је на периферији.

РЕФЕРЕНТНА БИБЛИОГРАФИЈА

Althusser, Louis,(1967) *Philosophie et philosophie spontanée des savants*, François Maspero, Paris

Bourdieu, Pierre, (1975), „La spécificité du champ scientifique et les conditions sociales du progrès de la raison”, *Sociologie et sociétés*, VII, 1, p. 91-118

Bourdieu, Pierre, (2002), *Sciences de la science et réflexivité*, Raison d’agir, Paris

Bourdieu, Pierre, (1984), *Homo academicus*, Les Éditions de Minuit, Paris,
Филиповић, Милева (1995, 1998, 2002), *Увод у општу социологију*, Агора, Београд, ЦИД, ЦИД и Универзитет Црне Горе, Подгорица

Филиповић Милева, (2000), „Позитивистичка парадигма у социологији”, *Гласник Одјелјења друштвених наука ЦАНУ*, Подгорица, број 13, стр. 173-183

Knorr Cetina, Karin (1998), „Les épistémès de la société: l’enclavement du savoir dans les structures sociales”, *Sociologie et sociétés*, vol. XXX, n° 1, p. 1-16

Лиотар, Жан-Франсуа, (1998), *Состояние постмодерна*, Институт експериментальной социологии, Москва Издательство АЛТЕИЯ

Morin, Edgar, (1999), *Les sept Savoirs nécessaires à l’éducation du futur*, Објављено октобра од UNESCO-а (Site Web officiel de l’UNESCO) p. 54 (u wordu)

Prigogine, Y. Stenger, I, (1992), *Entre le temps et l’Éternité*, Flammarion,
Wallerstein, Immanuel, (2001), „Le temps et la durée” u Prigogine, Иља, (2001) *L’homme devant l’insertin*, Paris, Odile Jacob, p. 159-170.

Prof. Mileva FILIPOVIĆ, PhD

LA COMMUNAUTÉ SCIENTIFIQUE ET/OU LE CHAMP SCIENTIFIQUE
DE L' UNIVERSITÉ DU MONTÉNÉGRO

Resumé

L'objet de cet article est le monde universitaire monténégrin comme une communauté scientifique (avec ses problèmes épistémiques) et comme un champ dans lequel s'affrontent plusieurs pouvoirs spécifiques. Comme la communauté et/ou comme le champ, l' Université de la Monténégro a les conditions périphériques pour la production du savoir.

Les mots clés: la communauté scientifique, le champ scientifique périphérique, la transdisciplinarité, les pouvoirs symboliques.